

ДА НОВЫХ СУСТРЭЧ!

Заўтра спектаклем «Любка» Г. Мазіна заканчвае свае гастролі ў Мінску Валынскі ўкраінскі драматычны тэатр імя Шэўчэнкі. За 20 дзён паказаных 23 спектаклі на асвоенай сцэне і 10 выніжых у раёнах Мінскай вобласці. Асабліва радасць прынеслі нам сустрэчы з рабочымі фабрык і заводаў, дзе нававалі артысты і рэжысёры нашага тэатра. Сустрэчы з патрабавальнымі і расцілым гледачом беларускай сталіцы, з майстрамі тэатральнага мастацтва, якіх мы бачылі ў спектаклях Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, творча ўбагаціла нас і пакінула глыбокае ўражанне.

Мы ганарымся тым, што ўкраінскае слова зразумела і блізка беларускаму гледачу. У Мінску ішлі такія спектаклі з нашага рэпертуару, якія адлюстроўваюць асаблівасці ўкраінскага тэатральнага мастацтва.

Поспехам у мінчан карыстаўся інсценіроўкай раманаў П. Мірнага «Вудічана» і О. Бабыліна «У надзею рана зэле капала», п'есы «Лірычная палмаскоўная» В. Васільева і «Любка» Г. Мазіна. Асабліва ўвагу гледачоў прыцягнула інсценіроўка «Вудічана» П. Мірнага. Гэты спектакль з'яўляецца новай работай, у якой сітэзаўраць творчыя пошукі калектыву. Ён на гэты раз лепшыя традыцыі ўкраінскага тэатральнага мастацтва, якімі мы даражым, якія калятавіна захоўваем і творча развіваем. Вялікая праца жывіцца, сацыяльнае выхаванне, народнае, вобразнае, патэтычнае і музычнае — вось асноўныя рысы тых выдатных традыцый, якія характарызуюць творчасць нашых калібраноў — Станіслава Крапіўніцкага, Табалеці, Занькавецкай, Саскадзевскага і іншых.

У нашых спектаклях многа песеннага і музычнага фальклору. Але фальклор у нас ніколі не быў самацэлю, а толькі сродкам раскрыцця дзейнага зместу твораў. Спектакль «Вудічана» пачынаецца, напрыклад, вясёлым абрадавым спевам, якія звязаны з навагоднімі святамі. Гэтымі сенамі мы імкнемся данесці да гледача аўтэнтычны простага ўкраінскага народа. Музычны ўступ да спектакля мажорны, хоць на сцэне мы бачым апаўляжанае аб трагічным лёсе героя. Жалючы сумны хор, які таксама падкрэслівае асвоўную тэму цацкага лёсу ўкраінскай жанчыны ў тагачаснай грамадстве, з'яўляецца лейтыватам спектакля.

Выязджаючы на гастролі ў сталіцу Беларусі, мы ўведваем, што не зможам адзіночці мінчан асабліва майстэрствам акцёрскага выканання і рэжысуры, але спадзяваліся, што нам удалася перадаць калорыт нашага нацыянальнага мастацтва. І гэта ў пэўнай ступені нам удалося. Зразумела, не ўсе ў спектаклях дасканалы, але мы не жадаем мірыцца з перацёка і пасрабаваннем, выбіраем сабе складаны шлях пошукаў і творчага непакоя.

З брацкай удзячнасцю мы паітам гасцініцы Мінск, які сапраўж нас не толькі цёплым прыёмам гледача, але і ўражлівай прыязнасцю.

Да новых сустрэч, дарагія сябры!

В. ГРЫПІЧ,
галоўны рэжысёр Валынскага ўкраінскага драматычнага тэатра імя Шэўчэнкі.

На здымку: (уверсе) сцэна са спектакля «У надзею рана зэле капала».

Фота І. Салавейчына.

Чакаем водгукаў гледача

Да гастролей Дзяржаўнага тэатра імя ЛКСМБ у Мінску

Ужо больш двух месяцаў працягваецца гастрольная паездка нашага тэатра. Мы паказалі свае спектаклі працоўным Гомеля, Мазыры, Віцебска, Полацка, Оршы, работнікам раённых цэнтраў і калгаснікам Гомельскай і Віцебскай абласцей.

Першага жніўня спектаклем «Брэсцкая крэпасць» К. Губаровіча наш тэатр пачынае гастролі ў сталіцы рэспублікі.

Паездка ў Мінск для нашага калектыву заўсёды з'яўляецца падаранкам і значнай падзеяй у творчым жыцці. Сувязь з патрабавальным гледачом, з кіпучым жыццём сталіцы спрыяла аднаўленню на рабоце тэатра.

Два гады, якія адзяляюць нас ад апошняга наведвання Мінска, прайшлі ў напружанай працы на стварэнні новага рэпертуару. Нельга сказаць, што гэты поўны справіліся ў тэатры выкажы і адказнай задачай. Побач з удачамі былі ў нас і так званыя «сярадыны» і нават шэрыя

спектаклі. Калектыву бачыць гэтыя недахоны і ўпарта імкнецца пераадолець іх. Вынішчыцца цікавыя, таленавітыя творчыя работнікі да пахвальных спадзяванняў, што недахоны будуць пераадолены.

Тэатр удала асвоўвае ўвагу савецкай сучаснай і гістарычнай п'есы. Героіна грамадзянскай і Айчынай вайны, рамантыка нашых дзён — найбольш блізка творчому калектыву. Вось чаму тэатр уключыў у рэпертуар такія п'есы, як «Брэсцкая крэпасць», «Олего Дундэ», «Грак — гітэнка вясення», «Брытанія крыжыцца», «Першая вясна», «Сініцыны» і іншыя. Калектыву таксама належаў у Мінску «Тарасова аднаго пахання» К. Сіманова, «За лавачку і воў» прагрэсіўнага іспанскага драматурга Анхеля Гімера і камедыю Філіпінга «Выкрыты цудаворак».

За мінулыя гады тэатр не спыняў творчай сувязі з беларускім пісьменнікам і нават шэрыя

дым драматургаў Р. Раманавым створаны спектакль «Сініцыны», ласцюю янога ампірыі галоўны рэжысёр тэатра В. Малахавіч, таленавіты творчы работнік да пахвальных спадзяванняў, што недахоны будуць пераадолены.

Тэатр удала асвоўвае ўвагу савецкай сучаснай і гістарычнай п'есы. Героіна грамадзянскай і Айчынай вайны, рамантыка нашых дзён — найбольш блізка творчому калектыву. Вось чаму тэатр уключыў у рэпертуар такія п'есы, як «Брэсцкая крэпасць», «Олего Дундэ», «Грак — гітэнка вясення», «Брытанія крыжыцца», «Першая вясна», «Сініцыны» і іншыя. Калектыву таксама належаў у Мінску «Тарасова аднаго пахання» К. Сіманова, «За лавачку і воў» прагрэсіўнага іспанскага драматурга Анхеля Гімера і камедыю Філіпінга «Выкрыты цудаворак».

За мінулыя гады тэатр не спыняў творчай сувязі з беларускім пісьменнікам і нават шэрыя

НЕБЯСПЕЧНЫ «АТРАКЦЫЁН»

У гэтым незвычайным «атракцыёне» ўдзельнічаюць і маладыя і старыя. Без усякіх зацэпаў сродкаў яны выконваюць небяспечныя нумары. З кулакамі, кошыкамі, а некаторыя, узяўшыся за плечы веласіпеды, пераадолююць штучна створаную перашкоду — высокія парканы. Толькі заробіць такія акрабачыцы практычна немагчыма, бо на рынку, каб тое-сабе купіць у дару, які размешчаны на яго тэрыторыі. А выбарца адтуль з пакучнікамі ачы мудары.

Нахлістачы і арганізатары гэтага незвычайнага спектакля — загадчыку рынку Вольгу Лукьяну Рабіцкую — мы знайшлі ў райкамаком.

— Чаму вы вароты рынку заіраеце? —
— Каб не збеглі...
— Хто?
— Койкі Там-жа райкамакомскаўскі конь пасца...

РАБОТА ПАСТАВЛЕНА... НА НОГІ

...Есць у Ленінградзе клуб моладзі «Дружба», які такім статуем: «Хто сумее, той лямпа асцвечуе», «Пляшчы тут за жарт жартам».

Што-ж дачыцца Ляхавіцкага раёнага дома культуры, дык тут можна мець дачыню асцвечуе, ці проста ў доўгартымоўны аднакласны перш за ўсё загадкава аддэла культуры Н. Жукава і дырэктара Дома культуры Г. Парамонава. А пляшчы тут не жартам за жарт, а як правіла, толькі рублімі.

Таварыш Парамонаў сядзіць сабе ў касе і прадае білеты на кінокарткі. Мы цярпелі часам, пакуль ён «рестаруецца».

Размова з ім была навазда кароткая.

— Духам аркестр ёсць?
— Распаўсе!
— А драмгурток?
— Сем чалавек у яго складзе, але даўно не выступалі. У асноўным людзі ідуць толькі на кінокарткі і на танцы.

Мы дачыліся, што Дом культуры мае толькі чатыры дні, вольныя ад кіносеансаў. Але Г. Парамонаў не можа прыпомніць, калі праводзіліся хая-б у гэтыя дні шыквыя лекцыі, сустрэчы, кінэматы...

— Не ідзе нешта моладзь, — скардзіцца ён.

Ды як-жа яна пойдзе, калі без платнага білета і на парог нікога не пускаюць? Днём зала на замку, а вечарам, калі там дэманструецца кінофільм, дырэктар Дома надзейна хавае ключы ад іншых пакояў і сядзіць сабе ў касе.

Былаць, аднак, і такія дні, калі работа Дома культуры, як жартуе моладзь, паставлена... на ногі. Гэта тады, калі абвешчаны вечар танцаў. Але, каб патанцаваць пад радзіду, ці, у лепшым выпадку, пад акорды, трэба залічыць тры рублі да білета ды яшчэ падарыць абутак на шпакі, якія тырыць з падлогі. Ці не занадта дарагая цэха?

Л. ВІРНЯ.

Цуды ў Ляхавічах

Ім ВІДНЕЯ

...Лялі вы спаць у Ляхавічах, а ранаю працянулі і ніяк не можаце сабе ўявіць, дзе вы. Вы чуюце, як па радыё диктар чытае перадачу артысту смаленскай вобласці газеты «Рабочы пункт». Расказвае, як прапуюць калгасам Смаленшчыны, павялічыць гарадскія навіны, перадаць навіны кінокарці і ў якіх кіноатрах Смаленска яны будуць дэманстравацца.

У чым спуда?
— Звычайная чарговая перадача, — заўважаюць жыхары гарадскага пасёлка.

Каб вывесці прычыны гэтага «суда», мы звырнулі да намесніка начальніка раённай канторы сувязі В. Сечкі.

— Што вы ў нас пытаеце? — адказвае ён. — Лепш запытайцеся ў міністра сувязі БССР ці ў начальніка Галоўнага ўпраўлення радыёапаратуры. Мы выконваем іх распорядкі, а ім з вышэйняй відней, што мы павінны трансляваць...

НАГЛЯДНАЯ НЕПРЫГЛЯДНАСЦЬ

На плошчы перад самым будынкам райкома партыі красуюцца Дошка гонару і Дошка спасобнацітва калгасу Ляхавіцкага раёна.

На першай — пад шклом, акурат як у маленькай цялічцы на адну парніковую раму, азмешчаны партреты перадаўчыкоў сельскай гаспадаркі. Яны, аднаго, прыраслі тут яшчэ з вясені мінулага года. За гэты час, безумоўна, выраслі новыя перадаўчыкі, якія абганілі старых. Новыя рэкорды, відэльі, паставілі леташнія перадаўчыкі, а некаторыя, магчыма, трапілі ўжо ў разрад аслухаючых. А вось пад другой нічога не змянілася.

На другой дошцы наогул нічога не разбіраюць. Шмат вядоў сляма, а тая вядоў змяла старыя паказчыкі і пакінула толькі назвы калгасу. Вось і паспрабуй тут наглядна ўчыць вынікі стараннай працы.

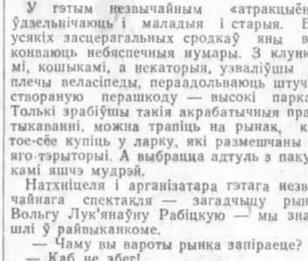
АЛЕ НИШТО НЕ МОЖА ПАРЭАЦЫЯ

Але нішто не можа парэацыя з навадчыкаў амацанымі, сапраўдным драматызмам у выкананні армі Кавародзі з трэцяга акта оперы «Тоска» і армія Кані з оперы «Паяны». Тут багата амацанымі, тэмпература, найчужэйшая палітра гукавых фарбаў.

Каніраў прайшоў з вядомым поспехам. Немалая заслуга ў гэтым пініста Нікала Каралькова. Яго амацаннем такі артыст, што ўспрымаецца як адзін ансамбль са спевакамі.

Н. ВАСІЛЬЕВА.

НА ЗДЫМКАХ: БАЛГАРСКІ СПЕВАК ВІРГІНІЯ ПАЛОВА І ГЕОРГІЙ РУДАРАЎ.

На здымках: балгарскія спевак Віргінія Палова і Георгій Рудараў.

ДЗЕННІК МАСТАЦТВА

СПЯВАЮЦЬ СЯБРЫ

Каніраў салістаў Савіі-скай оперы Віргініі Паловай (мецо-сапрано) і Георгія Рударава (тэнор) пераканаў нас у высокім узроўні вакальнай культуры балгарскіх спевакоў.

Імёны гэтых таленавітых артыстаў вядомыя савецкай музычнай грамадскасці па гастроліх Балгарскага дзяржаўнага тэатра оперы і балету ў Маскве ў кастрычніку 1953 года. У рэпертуары тэатра значнае месца займаюць геніяльныя творы рускай класічнай оперы — «Іван Суцінін» Глінкі, «Князь Ігар» Бардына, «Чаравічкі» Чайкоўскага.

Любоў балгарскіх артыстаў да рускай музыкі выявілася і ў канцэртным рэпертуары. Тут і песні Мусаргскага з цыкла «Дайчычае», і раманс Рахамінава «Вясенняя вода», і «Серанада Дон Жуана» Чайкоўскага, і «Спаленне пісьма» Шуберта, лірычны смутак раманса «Яўзэбіды па кабе камунала» Балгарскага кампазітара Ходжыева-Парышвава змянілі тэмпераметна выкананні «Хабанераў» і «Сегельдэй» Віаз з оперы «Кармен». Голае артысткі ў верхнім регістры гучыць мякка, пачотна, без усякага напружання. Хадзяць-ся-б такога-ж роўнага гучання і ў ніжнім регістры.

Рознакавоцце вакальнага таленту Георгія Рударава — лаўрэата Дзімітраўскай прэміі — праявілася ў багатым яго рэпертуару. Выкананні ў першым аддзяленні «Ларо» з оперы Гендэля «Кеорск», арія Манрыко з оперы Вердзі «Трубадур», песня Ходжыева-Парышвава «Дайчычае Градана» і арія Барвародзі з оперы «Тоска» Пучыні сведчаць аб тым, што спевак добра адчувае і перадае стыль твораў. Але ў яго выкананні, на жаль, заўважалася любаванне кожнай высокай ноткай, кожнам высокім гукам. Высокія ноты ў спевака надумана прытожылі, адкілі і сабодныя — вельмі часта любаванні. Але лінійна фармота на іх пераходзіла ціхаванам ўспрымаючы твора.

У другім аддзяленні спявак цакам даўшэ да слу-

ТАЛЕНАВІТАЯ СЯМ'Я

У 1956 годзе спяўніца ста выяздзіла год з дзяржавы на выездах у вядомыя беларускага мастака-жывапісца і партрэта Івана Трафімавіча Хруціка.

У 30-х гадах XIX стагоддзя мы сустракаем Івана Трафімавіча вольным слухачом Пецярбургскай Акадэміі мастацтваў. У 1836 годзе ён атрымаў за карціну «Кветкі і плады» першы сярэбраны медаль і званне класнага свабоднага мастака. У 1838 годзе за другую карціну «Кветкі і плады» і за «Партрэт старога, якія вяжа панчоў» ён атрымаў златы медаль. Пазней, у 1839 годзе, за наюрморк, на якім намаляваны ступ з рознай гароднінай і кухонным прыладамі, яго ўдасцойнаць званне «кавалера пладоў і кветак».

Пасля сканчэння Акадэміі мастацтва І. Хруцікі першы час жыве ў Вільні і не акончыў, піша абразы для мясцовых царквы і манастыроў. Адначасова ён паспяхова займаецца партрэтамі і пейзажным жывапісам. Да гэтага часу першы сярэбраны медаль і званне класнага свабоднага мастака. У 1838 годзе за другую карціну «Кветкі і плады» і за «Партрэт старога, якія вяжа панчоў» ён атрымаў златы медаль. Пазней, у 1839 годзе, за наюрморк, на якім намаляваны ступ з рознай гароднінай і кухонным прыладамі, яго ўдасцойнаць званне «кавалера пладоў і кветак».

Пасля Пецярбурга і Віль-

НА МАСТАК ПАСЯЛЕНЦА

У сваёй слабе Захаравіч калы Палана ў былой Ляхавіцкай вобласці. Характэрна экспанаваная ў Дзяржаўнай Трыкоўскай галерэі карына мастака «У пакоях» (1855 г.), на якой намаляваны інтэр'ер сядзібы Захаравіч. На фоне інтэр'ера напісаны яго дзеці: сын Іосіф і дачка Анна.

Нам вядомы яшчэ два браты Івана Трафімавіча — пейзажыст Еўстафій і Андрэй Хруцікі.

Еўстафій Хруцікі, будучы мастаком пейзажнага жывапісу, вучыўся таксама ў Пецярбургскай Акадэміі мастацтваў. Тут ён у 1842 годзе атрымаў званне «якласнага мастака «эк жывапісу пейзажнаму» Андрэй Хруцікі быў вольным слухачом Акадэміі мастацтваў у 1845 годзе. У 1848 годзе яго ўзнагароджвалі другім сярэбраным медалем за «Пейзаж з прыроды».

У 1854 годзе ён атрымаў званне «якласнага мастака «эк жывапісу пейзажнаму» Андрэй Хруцікі быў вольным слухачом Акадэміі мастацтваў у 1845 годзе. У 1848 годзе яго ўзнагароджвалі другім сярэбраным медалем за «Пейзаж з прыроды».

У 1854 годзе ён атрымаў званне «якласнага мастака «эк жывапісу пейзажнаму» Андрэй Хруцікі быў вольным слухачом Акадэміі мастацтваў у 1845 годзе. У 1848 годзе яго ўзнагароджвалі другім сярэбраным медалем за «Пейзаж з прыроды».

І. Хруцікі. Наюрморк.

І, нарэшце, некалькі слоў аб перспектывіх планах на класічным рэпертуары.

Ні для кога не сакрэт, што ў многіх тэатрах перспектывыныя планы абмяроўваюцца, зацвярджаюцца, а ў далейшым застаюцца толькі на паперы. Настаюцца асобныя п'есы, уключаныя ў план, пераносіцца з сезона ў сезон і, нарэшце, выкладваюцца з рэпертуару, а на іх месца ставіцца назва іншай п'есы, якую чакаюць аналагічны пертурбацыі.

Калі-б да выканання перспектывыных планаў адносіліся больш сур'ёзна, калі-б уключаны ў гэтыя планы п'есы строга замацоўваліся за тым ці іншым наставнічым, а тым самым рэжысёрам даваўся-б магчымасць не спыняюцца падрыхтавацца да работ над класічным спектаклем, — рэпертуар нашых тэатраў убагачыўся-б новымі значымі п'есамі класічных п'ес.

Што-ж дачыцца работ над сучаснымі п'есамі, дык і тут кіраўніцтву тэатраў час унесці большую планавасць і іх пастаўкі. Трэба, нарэшце, зразумець, што дачыць рэжысёру на новую работу сем — дзесяць дзён, мы сабодзічам з'яўляюцца рамесніцкі і шэрыя спектакляў.

В. БРОЎКІН,
рэжысёр тэатра імя Я. Каласа.

Першая прадукцыя Мінскага паліграфкаміна

Цяжкая камбінат выпускаў першую прадукцыю. Па заказе Вучэбна-педагагічнага выдавецтва «Выдавецкі камбінат» для настаўнікаў па матэматыцы. Рымунца да выпуску ў свет іншая метадычная літаратура, а таксама падручнікі. З мастацкай літаратуры хутка выйдзе з друку

кніга Явуба Коласа «Апаўдзінні». Да верасня месяца мяркуецца закончыць мантаж усяго абсталявання камбіната. Цяпер ідзе зборка кніжнай ратацыйнай машыны, а таксама машыны для абсталявання цаха афсетнага друку, які будзе даваць 150 мільянаў каларовых адбіткаў у год.

СУСТРЭЧА З КАМПАЗІТАРАМ

Удзельнікі мастацкай самадзейнасці Целяскага дома культуры Брэскай воб-

ласці наладзілі творчую сувязь з беларускім кампазітарам Г. Вагнера. Ндаўна кампазітар пабыў у гасцяў у самадзейных артыстаў, пазнаёміўся з работай харавога гуртка і аказаў творчую дапамогу яго ўдзельнікам.

А. АЛЯКСАНДРАЎ.

На здымку: удзельнікі мастацкай самадзейнасці О. Палячок і З. Бабанова развучаюць песню Г. Вагнера «Ціхі вечар». Акампаніруе аўтар.

Водаправод у вёсцы

Два гады назад праблема вады з'яўлялася самай складанай для калгаснікаў сельгасарцелі імя Кірава Веткаўскага раёна.

І вось калгаснікі вырашылі пабудавать водаправод. Прайшло небагата часу, і з шасці водаразборных калонак, устаноўленых у вёсцы, забілі першыя струмені халоднай, чыстай вады. Ад водапайорнай вёскі па трубах вада пайшла на фермы для аўтаніаў.

Нядаўна закончана будаўніцтва водаправода ў калгасе «Комунар» Пухавіцкага раёна і многіх іншых сельгасарцелях рэспублікі. Толькі за апошнія пяць год каля 600 калгасу Беларусі атрымалі глыбінныя воды.

Сялёта ў калгасе будзе прабурава каля 300 шычлі.

Н. КУЧУК,
інжынер трэста «Саюзнафтабурвод».

ТВОРЧАЯ ТРЫБУНА

«Сумы, неівавы спектаклі» — гаворыць нездаволены гледач, пакідаючы тэатр.

«Спектакль невялікі прызнаць яркім і значым ні да глыбіні адлюстравання жыцця, ні па мастацкіх выніках», — піша крытык.

Такія ацэнкі (жорсткія, але справядлівыя) вяртада дачыцца многіх спектакляў нашых перыферыйных, а іншы раз і сталічных тэатраў.

Кіраўніцтва тэатра прызнае гэты неспрыяны факт: «Вінаваты, выправіміся! Але праходзіць некалькі месяцаў, і побач з добрымі, цікава вырашанымі спектаклямі раптам зноў вырастае пасрадыня, шэрыя спектаклі».

У чым-жа справа? Калі была ўзята слабая п'еса, дык усю віну вядзь на драматурга. Калі-ж драматургічны матэрыял выдатны, дык часам можна паляць акцёрў, якія «не амагі ўвасобіць, не ўдзікнулі жыццё» і г. д.

Раздзі і часам у больш мяккіх выразах дастаецца рэжысёрам. Мно-ж ацэнка, што асноўнай прычынай сумных і прасных спектакляў з'яўляецца аслуханасць закладчы і яркай вядзюскай задушы.

П'еса — гэта тая база, на аснове якой нараджаецца і фармуецца задуша рэжысёра. Але ці толькі адін драматургічны твор улічвае на нараджэнне задушы? Вядома, рэдка

Спектакль патрабуе часу

з'яўляецца цікавай, яркай задуша на аснове надобнараснай п'есы, хая можна прынесці рад прыкладаў, калі рэжысёрска задуша быў глыбокай, больш значнай за аўтарскую, калі такая задуша ўзяла ідэю спектакля на больш высокую ступень.

Аргументнасць, самабытнасць рэжысёрскай задушы будзе залежаць і ад асаблівасцей п'есы, і ад таленавіцасці рэжысёра, ад яго ўмення вобразна мінцаці.

Але які-б ні быў драматургічны матэрыял, які-б ні былі эвалюцыйны рэжысёра, задуша п'есы, і ад таленавіцасці рэжысёра, ад яго ўмення вобразна мінцаці.

Але які-б ні быў драматургічны матэрыял, які-б ні былі эвалюцыйны рэжысёра, задуша п'есы, і ад таленавіцасці рэжысёра, ад яго ўмення вобразна мінцаці.

нараджэнне рэжысёрскай задушы, г. зн. вобразнага бачання спектакля.

Нараджэнне задушы — творчы, а не механічны працэс, які можна абмежаваць стандартнымі рамкамі часу — «ад і да». У розных рэжысёраў працэс фармавання задушы будзе розным, таму што ён залежыць і ад матэрыялу, і ад ступені таленавіцасці мастака, і ад яго прафесіянальных навыкаў. Нават у аднаго і таго-ж рэжысёра па-рознаму будзе адбывацца станаўленне задушы розных твораў: у адным выпадку вобраз можа «асяціць» яго з першых хвілін работы; у другім-жа выпадку спатрыбачы дні напружанай, рулівай працы, у выніку якой нараджаецца вобраз спектакля.

Але, калі рэжысёрска задуша — творчы працэс, дык нічога не можа і не павінна ўсталявацца рамкі, агульныя для ўсіх рэжысёраў. У працэсе фармавання задушы вельмі і вельмі важную ролю адзіравае фактар часу. Каб мяне не зразумелі няправільна, павінна агаварыцца, што я не выступаю за ліквідацыю пэўных тэрмінаў падрыхтоўкі да новых работ. Не, я за тэрмін, але тэрмін вельмі індывідуальнавы, калі пры іх вызначанні ўлічваецца ступень складанасці драматургічнага матэрыялу, вартасці пастаўкі спектакля, яго творчыя магчымасці.

Каб не быць галаслоўным, прымаў некалькі фактаў.

За год работы ў тэатры імя Я. Коласа мною ажыццэўлены чатыры пастаўкі: «У добры час», «Каханне Ані Барокі», «Ненчаслівы вышалад» і «Дама-непідобка». Падвоячы вынікі сваёй самастойнай рэжысёрскай работы ў тэатры, я лічу, што найбольш удалым, хоць, можа, і спрэчным у трактоўках асобных сцен і вобразаў, быў спектакль «У добры час». Я ведаў, у імя чаго ставіў п'есу, што хачу сказаць гледачу спектаклем, уяўляў вобразную сістэму п'есы, хоць і наўмысна пераасансаваў рад дэталей; многія мізасцены я бачыў задоўга да таго, як пачалася работа з акцёрамі. Аднам словам, у мяне была задуша спектакля! Вядома, тут вядзецца значнае мела п'еса В. Розова, якая захавалася з першых сцен. У многім станаўленню задушы, яе афармленню сабодзілі аспэцыфічны абставіны і значны тэрмін (значны ў адносінах да нашых стандартных 7—12 дзён), які я меў у наўдзяццэ. І гэта зусім зразумела — гэта быў мой дзіпломны спектакль!

Для мяне была яенай схема, якой трэба прытрымлівацца. І не спрабаваў унікаць, заганяць акцёрў у рамкі гатовай рэжысёрскай задушы. Наадварот, многа новага было ўнесена акцёрамі, многая

змяніў і сам. Але ўсё гэта было прыватнасці, дэталі, якія не змянялі асноўнай накіраванасці, ідэі, адзінага вобраза спектакля.

Вядзюму ролю ў стварэнні гэтага спектакля адіраў і метад халоднага аналізу, які прымясціў акцёрў быць актывічным ўдзельнікам працэсу рэалізацыі рэжысёрскай задушы. Гэты метад прадугледжвае работу над эцюдымі, у якіх акцёрам з першых-жа крокаў неабходна думаць, а не проста вымаўляць аўтарскі тэкст.

Многія-ж акцёры нашага тэатра, асабліва маладыя, не могуць думаць па-беларуску, і нам дародзілася рабіць эцюды на рускай мове, а вяртаючыся ад вюда да стала, пераходзіць да беларускага тэксту. Такім чынам, метад, закладчы абмежыць работу над спектаклем, скарачэнне тэрмінаў, выступіў у нас акцёры антаганістам, які тармазіў работу. З прычыны гэтага пры пастаўцы наступных спектакляў мяне даваўся адмініраваць ад вельмі цікавага, значнага метад халоднага аналізу.

Зусім інакш стваралася «задуша» спектакля «Ненчаслівы вышалад».

Выпусціўшы ў першыя дні снежня свой другі спектакль «Каханне Ані Барокі», і два месяцы хадзіў без працы і ў поспехам мо-бы падрыхтавацца да наступнай работы. Насу было даволі. Але гэтага не адбылося.

У пошуках п'есы кіраўні-

тва спыніўся на «Ненчаслівым вышалад». Жалезныя тэрміны падрыхтоўкі да работы былі вызначаны хутка і непаваротна: тры дзень. Але ў тэатры аказаліся толькі адзін аявель і п'еса і той на рускай мове! Неабходна было тэрмінова зрабіць пераклад і рабіць яго на месцы. І вось даваўся падарыць п'есу на асобныя лісточки і паддзіць іх паміж рэжысёрам і перакладчыкам.

У першыя два дні я меў другі і трэці акты, першы акт быў у перакладчыка. У наступныя дні я быў пазабудзены другова, а ў далейшым тры дзень аляў.

І працу ў такім вопытным рэжыс

ГАЗЕТА І КНІГА

Вялікі англійскі драматург

Тамара ХМЯЛЬНИЦКАЯ

Лапагоўца прасоўваць кнігу ў шырокай масе працоўных, пазнавальна і прапагандыстаў — гэта пачынае абавязак нашага перыядычнага друку. Для пазнавальнага кнігі мы ў браслаўскай абласной газеце «Зара» выкарыстоўваем такія формы, як бібліяграфія і кароткія апатацы, арганізацыя ў бібліятэках літаратурных вечароў і канферэнцый чытачоў. Перыядычна з'яўляюцца ў газеце «Вішнёвая зямля», рубрыка «Чытачы аб кнігах».

Прапаганду кнігу, газета «Зара» сур'ёзна ўвагу надае беларускай літаратуры. На сваіх старонках яна сістэматычна расказвае аб існаванні беларускай культуры.

Сумесна з партыйнай арганізацыяй і праўленнем калгаса імя Будзёнага Шарашоўскага раёна рэдакцыя правяла літаратурны вечар, прысвечаны творчасці Яўба Боласа, а потым аб гэтым цікавым вечары расказала на сваіх старонках.

У сувязі з доўгай беларускай літаратурай і мастацтвам у Маскве газета надрукавала артыкулы аб творцы К. Крапіва, М. Панчанкі, Я. Брыля, М. Насялячкі, М. Танка і іншых беларускіх пісьменнікаў.

Адной з самых дзейных прапаганда літаратуры з'яўляецца правядзенне канферэнцый чытачоў. Наша рэдакцыя надае гэтай справе вялікую ўвагу. Адночы наш работнік прыехаў у калгас імя Панамарэнкі Івановічскага

раёна. Зайшла гаворка аб савецкай літаратуры. Калгаснікі выказалі думку, што варта было-б правесці ў іх спецыяльны вечар, прысвечаны кнізе. Неўзабам у гэты калгас мы накіравалі работніка абласной газеты, які дапамог калгаснікам у арганізацыі і правядзенні літаратурнага вечара па творах, прысвечаных пераможцам савецкай вайны.

Напрадзін Другога Усеагульнага з'езда пісьменнікаў рэдакцыя і абласная бібліятэка правяла канферэнцыю чытачоў на тэму: «Чаму мы чкаем ад нашых пісьменнікаў». Ставілася задача: вывясці, якія патрабаванні ёсць у працоўнай абласной гурта па тэме пісьменнікаў. І трэба сказаць, што канферэнцыя выкалала вялікую цікавасць у нашай грамадскасці. Прышло некалькі сот чалавек. З Мінска да нас прыехалі беларускія пісьменнікі.

Нам чытаць з удзячнасцю ўспаміны прыезды Б. Крапіва, П. Броўкі, М. Танка, Я. Брыля, А. Куляшова, А. Вясёлкіна, У. Корбана і іншых. Але, на жаль, такія неадведаныя яшчэ не сталі сістэмай, не ўвайшлі ў традыцыю. А гэта нельга зрабіць так, каб рэгулярна, не менш, сляжам, аднаго разу ў квартал, у вобласць прыязджала група пісьменнікаў не толькі з Мінска, але і з іншых гарадоў.

Пра некаторы час газета прыняла да гэтай канферэнцыі, амяццёў артыкулы старшніх калгасна тав. Боласа, у якім ён расказаў, як выконваецца настаяў праўлення. Аналізуючы работу гэтага

Работнікі рэдакцыі выказалі думку аб тым, што канферэнцыя чытачоў варта праводзіць не толькі па мастацкіх творах, але і па літаратуры, якая прапагандае перадавы вопыт наватараў прамысловасці і сельскай гаспадаркі. Гэтая прапанова была ўлічана ў далейшай рабоце па прапаганда кнігі.

На старонках нашай газеты была апублікавана паласа «Сельскагаспадарчыя кнігі» — у шырокай масе! Гэта — падрабаны расказ аб канферэнцыі чытачоў, праведзенай у калгасе «Маладая гвардыя» Браслаўскага раёна. Задоўга да канферэнцыі ў калгас выхадзіў супрацоўнік газеты і аграпрамысловага ўпраўлення сельскай гаспадаркі тав. Дрозд.

Канферэнцыя чытачоў была многагадовай. Калгаснікі востра цікавіліся, горака. Пасля канферэнцыі адбылося пасяджэнне праўлення арцэлі, на якім былі абмеркаваны крытычныя заувагі і прапановы калгаснікаў, намечаны канкрэтныя меры прыняцця па ўкараненні перадавых метадаў вырошчвання сельскагаспадарчых культур і ўдзельна прадукцыйнасці грамадскай жылгаспадаркі ў калгасе.

калгаса за мінулыя гады, можна сказаць, што ўкараненне перадавога вопыту практычна і дасягненні сельскагаспадарчай навуцы, аб якіх гаварылася на канферэнцыі чытачоў, садзейнічала ўдзельна грамадскай вытворчасці. Пяпер калгас «Маладая гвардыя» — перадавая арцэля ў раёне.

Разам з Высокаўскім райкомом партыі і праўленнем калгаса праведзена цікавая канферэнцыя чытачоў у сельскай арцэлі «Праўда», прысвечаная абмеркаванню брашуры старшніх калгасна «Такім можа стаць жыццё калгас».

Канферэнцыя чытачоў мы праводзім не толькі па сельскагаспадарчай літаратуры. У Баранавічах адбылося абмеркаванне кнігі, прысвечанай вопыту наватараў вытворчасці. У канферэнцыі прыняло ўдзел больш 300 чалавек.

Вынікі гэтай канферэнцыі абмеркаваліся на пасяджэнні бюро Баранавіцкага гаркома партыі, якое намерзіла практычныя меры прыняцця па ліквідацы недахопаў па ўкараненні вопыту наватараў.

У прапаганда савецкай кнігі газетай «Зара» зроблены першыя крокі. Гэтую важную і пачэсную работу мы будзем працягваць і пазбодзіць пры актыўным удзеле нашых калгаснікаў, работных і інтэлігенцыі.

І. ЧАРНЯУСкі,
рэдактар браслаўскай абласной газеты «Зара».

26 ліпеня 1956 года споўнілася стагоддзе з дня нараджэння вялікага англійскага пісьменніка Бернара Шоу.

Літаратурная дзейнасць Шоу разнастайная. Ён напісаў некалькі раманаў, выступіў як тэатральны і музычны крытык, аўтар рэду публіцыстычных артыкулаў, асабліва цікавых і вострых палітычных памфлетаў. Але праславіўся Бернард Шоу галоўным чынам як драматург, які стварыў творчыму развіццю англійскага і еўрапейскага тэатра канца XIX і пачатку XX стагоддзяў.

Шоу — сапраўдны наватар у драме. Драма Шоу — гэта не драма страждання, характэрна для сярэніх пазакласных, гэта перш за ўсё драма сярэніх думак.

Ён не толькі практычна стварыў новую драматычную, але ў рэальнасці, вярнуў абсурту і абсурду творчую праграму, якую нястомна ажыццяўляў.

«Тэатр, — гаворыць Шоу, — павінен быць «фабрыкай думак», а яго арцэлі «світанай кандытарскай пачуццёў».

Тэатр павінен быць публіцыстычным. Сцэна — гэта трыбуна.

«Я пішу п'есы з пэўным намерам прысвятіць усюму народу мае думкі. Іншага стыму да напісання п'есы ў мяне няма».

Праблемнасць, надзвычайна, сацыяльнасць — вось вызначальныя рысы інтэлектуальнай драмы навадара Шоу.

Кожная п'еса Шоу ажывае ісціна, з'яўляючыся з не пакрытым традыцыйных і вядушых буржуазных уладдзень і жыцці. Не выпадкова пачаў ён з цыкла п'ес, якія называюцца «Непрыемныя». Горкая ісціна — вось самая жыва і палемічная форма кантакту драматурга з грамадствам. Адна з апошніх яго п'ес так і называецца — «Горка, але праўда».

«Тэатр, — гаворыць драматург, — не павінен прыносіць задавальнення. Ён павінен сваё прызначэнне, калі ён пакавае нас спакойным. Ён можа, і гэта звычайна часта, выклікаць пачуцці, якія далёка ад задавальнення, якія, нарэшце, могуць быць нават страшнымі і жалівымі. Прызначэнне тэатра ў тым, каб урушыць людзей, прымушаюць іх думаць, выкалікаць пакуты...»

Пісьменніку падобалася, калі з тэатра людзі выходзілі ўзвешанымі, таму што ён «разварушыў іх думкі, выкалікаў іх пратэст і абудзіў у іх пачуццё сораму да саміх сабе».

Драма для Шоу — найбольш вострая і дзейная форма грамадскай думкі, якая прыводзіць да жыццёвых рашэнняў.

Перш чым пісаць свае п'есы, Шоу сам многа думаў аб жыцці, аб праблемах грамадскага ладу сваёй краіны.

«Марсе адрыві мне вочы на факты гісторыі і палітыкі, адрыві моту і сэрце жыцця», — пісаў вялікі драматург.

Аднак Шоу не стаў паслядоўным марксістам. Ён быў актыўным уладдзем Фабіянскага таварства, якое стаяла на платформе паступовых рэформ, адмаўляла рэвалюцыйныя шляхі. Сіла пісьменніка не ў яго стаяло аб'явіць дэманштрываць, а ў вострай і глыбокай крытыцы капіталістычнага ладу. Ён першы сярэд англійскага драматурга робіць гэтую крытыку рэальным творчым зместам сваіх драм.

У першым цыкле «Непрыемных п'ес», асабліва ў п'ес «Дамы ўдаўца» і «Прафесія пані Уорэн», ён смела выкрывае сутнасць капіталістычнага ладу, заснаванага на эксплуатацыі.

Так, у п'есе «Дамы ўдаўца» Траўнч грабавіла адмаўляцца ад грошай свайго будучага пецца, калі дзевяціцца, што ён нажыў багачце на каеішбах беднякоў, якім даў у наймы жылло. Але як-жа крывіца прыбывае самога Траўнча? Гэта прычына па заваданні на дамы таго-ж будучага пецца. Усе члены капіталістычнага грамадства звязаны кружавой парукі.

«Падоба, што ўсе мы — адна шайка», — гаворыць Траўнч. Не менш горка адрывіцца Віні ў п'есе «Прафесія пані Уорэн». Віні — праванія, чыстая, энергічная дачка, якая імкнецца жыць незалежна і самастойна на свой уласны заробак. Але даць ёй вышэйшую адукацыю пані Уорэн магла толькі таму, што ў маладошці праталапа сабе, а потым стала ўладдзіцай цэлага тэатра публічных дамоў. Шоу

у сваіх «Непрыемных п'есах» дэманстраваў падкрэслена брудную крывіцу буржуазнай расправаўнасці і добрабыту.

П'еса «Дамы ўдаўца» настаяўца ў новым «Незалежным тэатры» Грына, зрабіла сенсацыю. Перадвыя колы захваліліся смеласцю сатырычнага выкрыцця. Рэакцыяныя крытыкі і публіка абвінавачвалі Шоу ў непрыстойнасці, пакале і імкненні скалдзіць праслаўнені. П'еса «Прафесія пані Уорэн» у Англіі не была дапушчана цензурай да настаяўцы, а ў Амерыцы арыштавалі актёраў, якія асмеліліся паставіць гэтую драму.

Пасля гэтага драматург перайшоў да новых цыклаў «Непрыемных п'ес» і п'ес «Тэатр, — гаворыць Шоу, — павінен быць «фабрыкай думак», а яго арцэлі «світанай кандытарскай пачуццёў».

Тэатр павінен быць публіцыстычным. Сцэна — гэта трыбуна.

«Я пішу п'есы з пэўным намерам прысвятіць усюму народу мае думкі. Іншага стыму да напісання п'есы ў мяне няма».

Праблемнасць, надзвычайна, сацыяльнасць — вось вызначальныя рысы інтэлектуальнай драмы навадара Шоу.

Кожная п'еса Шоу ажывае ісціна, з'яўляючыся з не пакрытым традыцыйных і вядушых буржуазных уладдзень і жыцці. Не выпадкова пачаў ён з цыкла п'ес, якія называюцца «Непрыемныя». Горкая ісціна — вось самая жыва і палемічная форма кантакту драматурга з грамадствам. Адна з апошніх яго п'ес так і называецца — «Горка, але праўда».

«Тэатр, — гаворыць драматург, — не павінен прыносіць задавальнення. Ён павінен сваё прызначэнне, калі ён пакавае нас спакойным. Ён можа, і гэта звычайна часта, выклікаць пачуцці, якія далёка ад задавальнення, якія, нарэшце, могуць быць нават страшнымі і жалівымі. Прызначэнне тэатра ў тым, каб урушыць людзей, прымушаюць іх думаць, выкалікаць пакуты...»

Пісьменніку падобалася, калі з тэатра людзі выходзілі ўзвешанымі, таму што ён «разварушыў іх думкі, выкалікаў іх пратэст і абудзіў у іх пачуццё сораму да саміх сабе».

Драма для Шоу — найбольш вострая і дзейная форма грамадскай думкі, якая прыводзіць да жыццёвых рашэнняў.

Перш чым пісаць свае п'есы, Шоу сам многа думаў аб жыцці, аб праблемах грамадскага ладу сваёй краіны.

«Марсе адрыві мне вочы на факты гісторыі і палітыкі, адрыві моту і сэрце жыцця», — пісаў вялікі драматург.

Аднак Шоу не стаў паслядоўным марксістам. Ён быў актыўным уладдзем Фабіянскага таварства, якое стаяла на платформе паступовых рэформ, адмаўляла рэвалюцыйныя шляхі. Сіла пісьменніка не ў яго стаяло аб'явіць дэманштрываць, а ў вострай і глыбокай крытыцы капіталістычнага ладу. Ён першы сярэд англійскага драматурга робіць гэтую крытыку рэальным творчым зместам сваіх драм.

У першым цыкле «Непрыемных п'ес», асабліва ў п'ес «Дамы ўдаўца» і «Прафесія пані Уорэн», ён смела выкрывае сутнасць капіталістычнага ладу, заснаванага на эксплуатацыі.

Так, у п'есе «Дамы ўдаўца» Траўнч грабавіла адмаўляцца ад грошай свайго будучага пецца, калі дзевяціцца, што ён нажыў багачце на каеішбах беднякоў, якім даў у наймы жылло. Але як-жа крывіца прыбывае самога Траўнча? Гэта прычына па заваданні на дамы таго-ж будучага пецца. Усе члены капіталістычнага грамадства звязаны кружавой парукі.

«Падоба, што ўсе мы — адна шайка», — гаворыць Траўнч. Не менш горка адрывіцца Віні ў п'есе «Прафесія пані Уорэн». Віні — праванія, чыстая, энергічная дачка, якая імкнецца жыць незалежна і самастойна на свой уласны заробак. Але даць ёй вышэйшую адукацыю пані Уорэн магла толькі таму, што ў маладошці праталапа сабе, а потым стала ўладдзіцай цэлага тэатра публічных дамоў. Шоу

у сваіх «Непрыемных п'есах» дэманстраваў падкрэслена брудную крывіцу буржуазнай расправаўнасці і добрабыту.

П'еса «Дамы ўдаўца» настаяўца ў новым «Незалежным тэатры» Грына, зрабіла сенсацыю. Перадвыя колы захваліліся смеласцю сатырычнага выкрыцця. Рэакцыяныя крытыкі і публіка абвінавачвалі Шоу ў непрыстойнасці, пакале і імкненні скалдзіць праслаўнені. П'еса «Прафесія пані Уорэн» у Англіі не была дапушчана цензурай да настаяўцы, а ў Амерыцы арыштавалі актёраў, якія асмеліліся паставіць гэтую драму.

крывіце. Яе патрабна аявіць. Некаласісц ісціна — адна з асаблівасцей разумнай філасофскай драматыкі Шоу.

У кожнай яго драме адбываецца напружанне пачуццяў паміж розумам і душой, і шчыра чашей паміж ісцінай і хаўсней, прамотай і душынасцю.

Адна з лепшых п'ес Шоу, закончаная ў 1914 годзе, — гэта «Дом, дзе рабавіюцца сэрцы» з характэрным назваўцам: «Фантазія ў рускім стылі на англійскай тэме». Гэта ўжо не прывыклі да Шоу інтэлектуальная драма з вострым эстэтычным сюжэтам і парадэксальнай стэтычнай сярочна думка. Гэта драма настрояў у вялікім некаласісцым падкрэслена, драма глыбока лірычная. У ёй Шоу перадае атмасферу перадавымі рэалісцызма капіталістычнай Еўропы. Герой яго — людзі без мэты, бяздзейныя, нікічмыя, якія «эрацілі» сэрце жыцця. Усё ў іх жыцці фальшывае. У прамове да п'есы Шоу падкрэслена абгульваючы яе значэнне: «Назва гэтая адносіцца не толькі да дэкадэнт п'есы. Уся культурная і бяздзейная Еўропа перад вайной была домам, дзе рабавіюцца сэрцы».

Назваўца «Фантазія ў рускім стылі» не выпадкова ў гэтай п'есе. Яна напісаная пад вялікім уплывам драм Чэхава. Шоу пісаў аб гэтым у 1944 годзе: «У п'есзе вялікіх еўрапейскіх драматургаў і сучаснікаў Ібсена Чэхаў зазе як зорка першай велічыні нават побач з Талстым і Тургеневым. Ужо ў час творчай сталасці я быў зачараваны яго драматычным вырашэннямі тэмы нікічмысці культурных гультаёў, якія не займаюцца стваральнай працай. Пад уплывам Чэхава я напісаў п'есу на тую-ж тэму і назваў яе «Дом, дзе рабавіюцца сэрцы». Гэта не самая горшая з маіх п'ес і, спадзяюся, яна будзе прынята маімі рускімі сябрамі як знак безумоўна шчырай навагі да аднаго з найвялікшых сярэд іх вялікіх паэтаў-драматургаў».

Гаворачы аб асаблівасцях драматыкі Шоу, хочацца падкрэсліць, што гэта не проста драматычны думкі, але драматыкі спрэчнай думкі, якая завава і велікі сапраўды ажывае ісціна. Ісціна парадэксцыя ў спрэчках, і спрэчка ў самым прамым сэнсе гэтага слова становіцца асновай дэялага Шоу, падобнага да бліскучага слоўнага палітыка.

Апроч майстэрскага дыялога драмы, Шоу можна бесамылкова называць па яго непаўторных рысах. Гэта не проста дэкадэнт тэатральнага рымака для райсёра і актёраў. Гэта рымака, пераўтварыўшая ў дэкадэнт тэатральнага рымака і падрабанымі апісаннямі абстаноўкі, эпохі, характэрна і ўзаемазалежнае рымака. Рымака арганічна ўравае ў драму. У рымака — жыццё годае аўтара, які нібы заўбыв прысутнічае на сцене, адывае і здымае і падзеі, умешваючы ў дэкадэнт. Жыццё вобраза і рымака, дэкадэнт і глыбока турмаганна аўтара, які раскрывае нам сную сутнасць жыцця, суправаджае нас ад загалюка да фінальнай рымака. Ён застаецца бліскучым суб'ектам і тым, калі за яго гавораць яго героі.

Шоу заўбываў быў адным з асноваў Савецкага Саюза, ставіўся да нашай краіны з цікавасцю і павагай. У 1931 годзе ён належаў Савецкаму Саюзу, вырашыўшы імяна ў Маскве адсвяткаваць сваё 75-годдзе ў шматлікіх артыкулах і пісьмах ён інстэма абавязваў пакале і напады на Савецкі Саюз. Навостванне Масквы стала адным з самых карагіх яго ўспамінаў. У 1944 годзе ён пісаў: «Да гэтага часу СССР шкаваць мяне больш, чым якая-небудзь іншая дзяржава ў свеце, уключаючы маю краіну».

Можна смела сказаць, што Шоу, які горама палюбіў Савецкі Саюз, карыстаўся ў нас поўнай увагаю. Усе яго творчасць сачылі і цікавіліся. Усе яго драмы неадрадова перакладзены на рускую мову. Многія яго п'есы ставіліся ў нашых тэатрах.

І пяпер, калі так важны творчай ініцыятыва і ўменне самастойна думаць, востра, праблемна, разумна драматыкі Шоу асабліва дарага і патрабна нам.

Задачы нашай фалькларыстыкі

За апошнія гады на старонках перыядычнага друку неадрадова ўважана пытанне аб стане беларускай фалькларыстыкі. Гэта датычыцца як вывучэння, так і публікацыі твораў народнай паэзіі чытачоў.

Да гэтага часу ў Беларусі выданыя толькі тры чатыры добрыя зборнікі народнага песня «Песні беларускага народа», т. 1, выданне АН БССР, 1940, а таксама зборнікі Р. Шчыры і М. Чуркіна. Беларускія рэцэптуры ўсё ўходзіць сялян — пакуль што не друкаваліся ні ў адным навуковым выданні. Беларускія прыказкі і прымаўкі, як гэта і даўна, у савецкі перыяд неадрадова ў выданні спецыяльным зборнікам. Зразумела, без аўтарытэтных выданняў беларускай народна-паэзіі чытачоў амаль не магчыма ўсебавае вывучэнне.

Такое вывучэнне не пад сілу аднаму сектару этнаграфіі і народнай творчасці Інстытута гісторыі Акадэміі навуц БССР. Тут неабходна каардынацыя сіл фалькларыстаў рэспублікі, у тым ліку і тав.

што працуюць на перыферыі. Без гэтага беларуская савецкая фалькларыстыка не зрушыцца з месца, а добрыя патрабаванні і ў далейшым будуць заставацца толькі на паперы.

Трэба таксама шырока выкарыстаць матэрыял існуючых у тым ліку дакументаў калекцыяў. З гэтай мэтай павіны быць прынятыя не толькі выданыя зборнікі такіх фалькларыстаў і этнаграфі, як Е. Раманаў, І. Насовіч, П. Шойн, П. Бяссонаў, але і такіх, як П. Пільчэраў, С. Радчанка, Е. Яцкі, Д. Вулакоўскі, М. Доўнар-Запольскі, М. Косіч, С. Малевіч, І. Вясно-Машко, І. Сербан і іншыя. Погляды і пераважаныя гэтага фалькларыстаў і этнаграфі розныя, часам кантрадыктныя, але апублікаваны імі фактычны матэрыял у большасці вынікаў з'яўляецца вельмі каштоўным. Лепшыя зборнікі Е. Раманава, І. Насовіча і П. Шойна трэба было-б перавыдаць, бо яны зрабіліся бібліяграфічнай рэкасыя і недаступны нават спецыялістам.

Зразумела, у падрыхтоўцы новых выданняў нельга абмя-

жоўвацца толькі на перыферыі зборнікам, нават калі размова ідзе аб дакументаў фалькларыстаў, яны вядома, да Кастрычніцкай намы фалькларыстаў не мелі магчымасці публікаваць свае запісы. Многія каштоўныя характэрныя зборнікі беларускай народна-паэзіі чытачоў, перш за ўсё сацыяльна завастаныя, не былі рэчасова апублікаваны ў рэдакцыі выданняў да гэтага часу быццёў вусна. Для абрання такіх твораў трэба выкарыстаць дамы народна-паэзіі чытачоў і перыферыі публіцыстыкі. Лепшыя зборы гэтага вядома матэрыялу павіны з часова друкавацца, каб стаць дабыткам навуцы. Калі-б падобныя выданні з'яўляліся сістэматычна, дык спецыялісты мелі-б дастаткова матэрыялу для зменных выданняў народна-паэзіі чытачоў.

Жыццё падказвае неабходнасць стварэння адзінага фалькларысцкага цэнтру рэспублікі, які займаўся-б арганізацыяй абрання, публікацыі і вывучэння народна-паэзіі чытачоў.

Сектар этнаграфіі і народнай творчасці Інстытута гі-

сторыі Акадэміі навуц БССР амаль не займаецца публікацыяй фалькларных матэрыялаў, марудна разгортае работу з арганізацыяй фалькларных экспедыцый. Добра было-б, каб вывучэннем народна-паэзіі чытачоў займаліся і Інстытут гісторыі і Інстытут літаратуры і мастацтва Акадэміі навуц БССР. Такія фалькларыстыка, трэба спадзявацца, заняла-б адна з пачэсных месцаў у навуковым жыцці рэспублікі.

Народна-паэзію чытачоў збірае таксама рэспубліканскі Дом народнай творчасці. Ён іншы раз арганізуе фалькларныя экспедыцыі, звячачна праз абласныя дамы народнай творчасці, збірае запісы матэрыялу, але не мае дастаткова навуковых сіл для яго сістэматызацыі і вывучэння.

Публікацыя твораў фальклору варта зацікавіцца і часопісу «Полымя», які, дарэчы, мала займаецца народна-паэзіі чытачоў.

Удзельна беларускай савецкай фалькларыстыкі — навука і вывучэнне народна-паэзіі чытачоў.

П. АХРЫМЕНКА.

На кніжнай паліцы

У Дзяржаўным выдавецтве БССР выйшлі з друку і паступілі ў продаж наступныя кнігі мастацкай і дзіцячай літаратуры:

Іван Шамякін. «Першае спатканне». Апаветы. Тыраж 10 тыс. экз., стар. 148. Цана 3 руб. 40 кап.

Янка Скарына. «Апавяданні». Прамова В. Вуornosа. Тыраж 7 тыс. экз., стар. 300. Цана 4 руб. 80 кап.

Пётр Валкаўскі. «Будуціны». Нарысы. На рускай мове. Тыраж 10 тыс. экз., стар. 172. Цана 2 руб. 75 кап.

Мікола Ваданасю. «У Баркоўскай пущы». Аповесць. Тыраж 5 тыс. экз., стар. 132. Цана 2 руб. 45 кап.

Васіль Калачынка. «Атэст сталасці». Аповесць. З украінскай мовы пераклаў Янка Брыль. Малючкі П. Астроўскага. Тыраж 8 тыс. экз., стар. 184. Цана 3 руб. 90 кап.

Тарас Хадкевіч. «Пачатак саброства». Апавяданні. На рускай мове. Аўтарызаваны пераклад з беларускай мовы П. Кабаруцкага. Малючкі С. Раманава. Тыраж 50 тыс. экз., стар. 160. Цана 3 руб. 25 кап.

Д. Н. Мамін-Сібірак. «Аб'явіны казкі». Пераклад Я. Маўра. Малючкі В. Ціхановіча. Тыраж 30 тыс. экз., стар. 40. Цана 1 руб. 50 кап.

Мікола Ракітнік. «Вачыны зоры». Апавяданні. Тыраж 5 тыс. экз., стар. 196. Цана 3 руб. 15 кап.

В. Нямцоў. «Нябачны шляхі». На беларускай мове. Пераклад з перапрацаванага і дапоўненага выдання А. Паўловіча. Малючкі К. Аршудова, С. Каплана, А. Каткоўскага. Тыраж 8 тыс. экз., стар. 264. Цана 4 руб. 95 кап.

В. Бараташвілі. «Вакон свету». На рускай мове. Тыраж 20 тыс. экз., стар. 192. Цана 3 руб. 80 кап.

Васіль Калачынка. «Атэст сталасці». Аповесць. З украінскай мовы пераклаў Янка Брыль. Малючкі П. Астроўскага. Тыраж 8 тыс. экз., стар. 184. Цана 3 руб. 90 кап.

Тарас Хадкевіч. «Пачатак саброства». Апавяданні. На рускай мове. Аўтарызаваны пераклад з беларускай мовы П. Кабаруцкага. Малючкі С. Раманава. Тыраж 50 тыс. экз., стар. 160. Цана 3 руб. 25 кап.

Д. Н. Мамін-Сібірак. «Аб'явіны казкі». Пераклад Я. Маўра. Малючкі В. Ціхановіча. Тыраж 30 тыс. экз., стар. 40. Цана 1 руб. 50 кап.

Юл. ПШЫРКОУ

ГЛЫБЕЙ Вывучаць ГІСТОРЫЮ ЛІТАРАТУРЫ

З вялікім задавальненнем сустракаем мы выхад у рэспубліку прап літаратурна-навукаў і крытыкаў. І як не рэдакцыя той важнай апацыі, што ў нас выраслі кадры даследчыкаў вясцкай літаратуры, якім па плячы рашэнне важных і складаных аааа. Першыя манатграфічныя даследаванні аб творчасці буднішых беларускіх пісьменнікаў, працы абгульваючы характэрна да гісторыі літаратуры, зборнікі крытычных артыкулаў накіравалі значны ўзровень кваліфікацыі іх аўтараў. Разам з тым яны вывясцілі намы недахопы і паставілі на першы план рэд творчых праблем, якія неабходна вырашыць у самы бліжэйшы час агульным намаганямі. Па некаторых пытаннях хочацца выступіць у дыскусійным парадку. У дыскусійным тэму, што за доўгі час мы прывыклі гаварыць безапазачна, адрываць важныя і складаныя з'явы па задаага навукаўнага схаеме, рашуча асуджаць тое, што не заслужыла асуджэння, і беспаспэўна захваліваць усім не вар

А. ЗАРЫЦКІ

Падарожжа па ГДР

Наша паездка па поўначы ГДР пачалася фактычна са Шверына і Вісмар, якія знаходзяцца на самым поўночным захадзе Штральзунд і Руген ляжыць кірва у шпітэры нашата поўночнага маршруту. Далей праз курортны гарадок Біп, праз універсітэцкі горад Грэйфенсвальд мы накіраваліся ў Хернінгсдорф, што ляжыць на поўночным усходзе рэспублікі ля самай нямецка-польскай мяжы. У Хернінгсдорфе нас чакаваў дом аддзельчыку «Залідарытэт». Да вайны гэты быў фешэбельны курорт, дзе ўлетку аганяла тлушч буржуазія, Цяпер мы сустрэлі тут металістаў з Берліна, суднабудавнікоў з Вісмары і Растока, металургаў з Сталінштата, паляграфістаў з Лейпцыга. Вялізны шасціпаверховы «Залідарытэт» стаў над морам. Вокны расчынены наспяж. Марскі вецер гуляе па сонечных пакоях. Экскурсавод з гонарам расказвае, што тут у 1922 годзе адпачываў Максім Горкі.

У Хернінгсдорфе мы былі першага чэрвеня, калі хернінгсдорфцы адзначалі Міжнародны дзень дзяцей. Праз гарадок ішоў вялікі шэраг дзяцей, якія неслі літаратуры і каляровыя паперы. На талонах у іх былі самаробныя папярковыя шпітэцкія самыя мудрагелістыя фасоны. Пасярэдзіне гэтай вялікай працэсі ехалі на калёсах бог мора Нептун з трызубам і світай з русалак і рыбакоў, абштытых рыбакімі сеткамі.

Шкапа назіраць за вядучым жыццём незнаёмага імпэрыянага гарадка. Восі імчыцца на матыцы дзве камінары. Я пацяю іх па чорных шліндрах. Гэта прафесійная форма нямецкіх камінараў. Убачыўшы на нашым аўтобусе нямецкі і совецкі сцягі, яны спыніліся, падыходзячы да нас. Пра на грудзях, велькі за плечом, скрынка для сажы пад пахай, высокі чорны шліндар на галаве. Хлопчы ўсмешкаюцца і беляць зубы і блішчаць асабліва ярка.

Невялікая плошча каля магазіна запоўнена народам. У чым справа? Тут адбываецца своеасаблывае рэкламаванае дзіцячае адзясно. З айна магазіна аж да цэнтры плошчы на вышні прыблэзна двух метраў ідзе наспіў да шок, засланым ларожкамі. Восі з айна магазіна выходзіць дзясучыня ў новым плаціні і ідзе на наспіў над вялікім чалавечым катойтам. Пакуль дзясучыня ідзе, прадаўцаў магазіна з дапамогай рупара расказвае, з чаго пашта плаціне, колькі яно каштуе, які фасон і г. д. Дзясучыня ходзіць да канца наспіў, робіць кніжкі—прывязаныя з паклонам, ідзе назад. На змену ёй з айна выходзіць хлопчык у новым каштэ, затым другая дзясучыня ў іншай сукенцы...

З Хернінгсдорфа едем на поўдзень. На чым у Берліне. Кідаюцца ў вочы афішы ад гастроляў сімфанічнага аркестра Ленінградскай дзяржаўнай філармоніі і скры-

Веймар. Помнік Гётэ і Шылера.

ўсвят разбіты амерыканскімі бомбамі. Тэатр аднавілі пасля вайны. Вялікую дапамогу пры аднаўленьні аказалі совецкія воіны, ад чым з удзячнасцю ўспамінаюць веймарцы.

Дагэтуль захаваўся ў Веймары вялікі стары парк з домікам, дзе Гётэ жыў у маладыя гады. Ён напісаў тут многа твораў, займаўся з поспехам і малываннем. Гётэ вельмі любіў гэты прытулак і, малючы свой домік у парку, заўсёды маляваў над ім радуго.

Гётэ і Шылер пахаваны ў Веймары. Яны ляжаць побач у вялікай капліцы. Перад веймарскім тэатрам ім пастаўлен помнік. Вялікія пэты стаяць поруч на т'эатральнай вуліцы. Ёсць у Веймары і помнік Шэкспіру і помнік Пушкіну. Гётэ, як вядома, пазнаёміўся з творчасцю геніяльнага рускага паэта, паслаў Александру Сергеевічу ў падарунак сваё залатое пяро.

Дом-музей Фрыдрыха Шылера і дом-музей Франца Ліста таксама захоўваюцца з вялікай любоўю. Запомніўся рабочы стол Франца Ліста, на якім ляжыць кавалак уральскага малахіта — памяць аб пэзд-кампанізатары ў Расію.

Экскурсавод пазнаёміў нас з праваздаўнай капліцай, дзе пахавана веймарская герцагіня Марыя Паўлаўна—дачка рускага імператара Паўла.

Як толькі мы зайшлі ў капліцу, да нас адразу звярнуўся невысокі стары чалавек з акадэмічнай бародой:

— Рускія?

— Так, рускія,—адказалі мы.

— Ну, дзякуй богу,—удзякнуў стары і прадставіўся нам. Гэта быў мясцовы праваздаўны свяшчэннік родам з Заходняй Украіны, якога вайна занесла сюды. Такія нечаканыя сустрэчы ў часе падарожжа яраждзіць. У Берліне мы сустрэлі аднаго лядзіна, які пакінуў Рыгу ў маладосці, быў цыркавым акрабатам, аб'ездзіў увесь свет, а пад старасць асеў у Германіі і цяпер працуе праекляўчыкам. У Штральзундзе нас пазнаёмілі з артысткай, бацька якой немца, а маці германка. Артыстка нарадзілася ў Германіі, але добра гаворыць па-руску.

Далей наш шлях—у Бухенвальд. Веймарскі экскурсавод, ужо немаладым немца з пасівельнымі скронямі, сказаў пры развітанні:

— Восі вы былі ў Веймары, горадзе, дзе Германія праславіла сябе на ўвесь свет вялікімі здымкамі культуры, а зараз убачыце Бухенвальд—лагер смерці—гэтую ганебную пляму нядаўняга мінулага Германіі.

Лагер смерці Бухенвальд фашысты прыбавалі паблізу Веймару ў адным з прагажэйшых куткоў Тюрэнгскага лесу. Я думаю, гэта было зроблена вынаходлівымі катамі для таго, каб больш пазнавацца з асуджанымі на смерць вязнямі, зрабіць іхні апошнія дні яшчэ больш пакуталымі.

Пачатак чэрвеня. Лепшая пара года. Вакол гары Этэрсберг, на якой стаяў Бухенвальд, зелянеюць лясы. Чуваць, як сцяваюць салаўі. А тут калочы дрот, дазорныя вышкі. Высцаца папурныя трубы крэматорыя. Там спалілі і цела Эрнста Тэльмана. Ля сцяны крэматорыя на тым месцы, дзе зсаўшы застрэлілі Тэльмана, ляжаць вянк з жытых кветак.

«Кожнаму сваё»—наліліся фашысцкія пачвары на лагерных варотах. Як здзелкі-ва гучыць тут гэтыя словы! Побач з варотамі знаходзіцца лагерная турма і караўныя падпалкі, дзе размяшчаліся зэсэўцы. Алізі з гэтых катаяў на прозвішчы Зомер мог заснуць толькі тым, які пад лоўжам ляжаў труп уладаруна закатаванага ім вязня. І кожную ноч пад лоўжам Зомера ляжала скрываўленае цела чарговага ахвяры. Няма кавалачка зямлі ў Бухенвальдзе, дзе б не пралілася чалавечая кроў, не капнула чалавечая сляза. Гэты быў лагер смерці папярэдняе нас зрабіў усё, каб чорныя сілы рэакцыі ніколі зноў не змоглі будаваць новы Бухенвальд.

Апошнім пунктам нашата маршруту на поўднёвым усходзе з'яўляецца горад Зальцфельд, які знаходзіцца недалёка ад стэты трох граніц—ГДР, ГФР і Аўстрыі. Аглядаем там гроты фэй—былія руднікі са сталакітэміямі пячорамі, знаёмімся з архітэктурнымі помнікамі і едем назад да Берліна.

Сярод тых, што прышлілі нас праводзіць, ёсць і старыя знаёмыя—рабочыя трансфарматарнага заводу. Мы прыехалі зарана. Да адыдоху поезда яшчэ каля двух гадзін. Садзімся за сталкі вакальнага рэстарана. Гучыць сіябровыя тамока.

Мы дзелімся з нямецкімі таварышамі нашымі дарожнымі ўражаннямі. У залушэйшым размоўе неспрыжметна пралаеце час. Пара ісці да поезда. Абмен адрасамі, пошкі рух. Поезд крануўся. Намекі таварыш маюць нам услед рукамі.

— Да бачыння, таварышы, да новай сустрэчы!

Дом Гётэ ў Веймары з'яўляецца дзяржаўным музеем. У ім ашчадна захоўваецца кожная рч, пачынаючы ад стала, за якім ён пісаў, канчаючы лоўжам, на якім ён памёр. На сценах велькі сціны карцін работы галоўным чынам італьянскіх майстроў. Гэтыя ж карціны велькі тут і пры жыцці Гётэ. Але вайна не пашкадала мірнага дома паэта. У часе адной англа-амерыканскай бомбёжкі была разбурана частка дома, і яго дзвялоўна аднавілі. Веймарскі тэатр, які гэтак шчыльна звязаны з Гётэ, быў

ушчэнт разбіты амерыканскімі бомбамі. Тэатр аднавілі пасля вайны. Вялікую дапамогу пры аднаўленьні аказалі совецкія воіны, ад чым з удзячнасцю ўспамінаюць веймарцы.

Дагэтуль захаваўся ў Веймары вялікі стары парк з домікам, дзе Гётэ жыў у маладыя гады. Ён напісаў тут многа твораў, займаўся з поспехам і малываннем. Гётэ вельмі любіў гэты прытулак і, малючы свой домік у парку, заўсёды маляваў над ім радуго.

Гётэ і Шылер пахаваны ў Веймары. Яны ляжаць побач у вялікай капліцы. Перад веймарскім тэатрам ім пастаўлен помнік. Вялікія пэты стаяць поруч на т'эатральнай вуліцы. Ёсць у Веймары і помнік Шэкспіру і помнік Пушкіну. Гётэ, як вядома, пазнаёміўся з творчасцю геніяльнага рускага паэта, паслаў Александру Сергеевічу ў падарунак сваё залатое пяро.

Дом-музей Фрыдрыха Шылера і дом-музей Франца Ліста таксама захоўваюцца з вялікай любоўю. Запомніўся рабочы стол Франца Ліста, на якім ляжыць кавалак уральскага малахіта — памяць аб пэзд-кампанізатары ў Расію.

Экскурсавод пазнаёміў нас з праваздаўнай капліцай, дзе пахавана веймарская герцагіня Марыя Паўлаўна—дачка рускага імператара Паўла.

Як толькі мы зайшлі ў капліцу, да нас адразу звярнуўся невысокі стары чалавек з акадэмічнай бародой:

— Рускія?

— Так, рускія,—адказалі мы.

— Ну, дзякуй богу,—удзякнуў стары і прадставіўся нам. Гэта быў мясцовы праваздаўны свяшчэннік родам з Заходняй Украіны, якога вайна занесла сюды. Такія нечаканыя сустрэчы ў часе падарожжа яраждзіць. У Берліне мы сустрэлі аднаго лядзіна, які пакінуў Рыгу ў маладосці, быў цыркавым акрабатам, аб'ездзіў увесь свет, а пад старасць асеў у Германіі і цяпер працуе праекляўчыкам. У Штральзундзе нас пазнаёмілі з артысткай, бацька якой немца, а маці германка. Артыстка нарадзілася ў Германіі, але добра гаворыць па-руску.

Далей наш шлях—у Бухенвальд. Веймарскі экскурсавод, ужо немаладым немца з пасівельнымі скронямі, сказаў пры развітанні:

— Восі вы былі ў Веймары, горадзе, дзе Германія праславіла сябе на ўвесь свет вялікімі здымкамі культуры, а зараз убачыце Бухенвальд—лагер смерці—гэтую ганебную пляму нядаўняга мінулага Германіі.

Лагер смерці Бухенвальд фашысты прыбавалі паблізу Веймару ў адным з прагажэйшых куткоў Тюрэнгскага лесу. Я думаю, гэта было зроблена вынаходлівымі катамі для таго, каб больш пазнавацца з асуджанымі на смерць вязнямі, зрабіць іхні апошнія дні яшчэ больш пакуталымі.

Пачатак чэрвеня. Лепшая пара года. Вакол гары Этэрсберг, на якой стаяў Бухенвальд, зелянеюць лясы. Чуваць, як сцяваюць салаўі. А тут калочы дрот, дазорныя вышкі. Высцаца папурныя трубы крэматорыя. Там спалілі і цела Эрнста Тэльмана. Ля сцяны крэматорыя на тым месцы, дзе зсаўшы застрэлілі Тэльмана, ляжаць вянк з жытых кветак.

«Кожнаму сваё»—наліліся фашысцкія пачвары на лагерных варотах. Як здзелкі-ва гучыць тут гэтыя словы! Побач з варотамі знаходзіцца лагерная турма і караўныя падпалкі, дзе размяшчаліся зэсэўцы. Алізі з гэтых катаяў на прозвішчы Зомер мог заснуць толькі тым, які пад лоўжам ляжаў труп уладаруна закатаванага ім вязня. І кожную ноч пад лоўжам Зомера ляжала скрываўленае цела чарговага ахвяры. Няма кавалачка зямлі ў Бухенвальдзе, дзе б не пралілася чалавечая кроў, не капнула чалавечая сляза. Гэты быў лагер смерці папярэдняе нас зрабіў усё, каб чорныя сілы рэакцыі ніколі зноў не змоглі будаваць новы Бухенвальд.

Апошнім пунктам нашата маршруту на поўднёвым усходзе з'яўляецца горад Зальцфельд, які знаходзіцца недалёка ад стэты трох граніц—ГДР, ГФР і Аўстрыі. Аглядаем там гроты фэй—былія руднікі са сталакітэміямі пячорамі, знаёмімся з архітэктурнымі помнікамі і едем назад да Берліна.

Сярод тых, што прышлілі нас праводзіць, ёсць і старыя знаёмыя—рабочыя трансфарматарнага заводу. Мы прыехалі зарана. Да адыдоху поезда яшчэ каля двух гадзін. Садзімся за сталкі вакальнага рэстарана. Гучыць сіябровыя тамока.

Мы дзелімся з нямецкімі таварышамі нашымі дарожнымі ўражаннямі. У залушэйшым размоўе неспрыжметна пралаеце час. Пара ісці да поезда. Абмен адрасамі, пошкі рух. Поезд крануўся. Намекі таварыш маюць нам услед рукамі.

— Да бачыння, таварышы, да новай сустрэчы!

Дом Гётэ ў Веймары з'яўляецца дзяржаўным музеем. У ім ашчадна захоўваецца кожная рч, пачынаючы ад стала, за якім ён пісаў, канчаючы лоўжам, на якім ён памёр. На сценах велькі сціны карцін работы галоўным чынам італьянскіх майстроў. Гэтыя ж карціны велькі тут і пры жыцці Гётэ. Але вайна не пашкадала мірнага дома паэта. У часе адной англа-амерыканскай бомбёжкі была разбурана частка дома, і яго дзвялоўна аднавілі. Веймарскі тэатр, які гэтак шчыльна звязаны з Гётэ, быў

ушчэнт разбіты амерыканскімі бомбамі. Тэатр аднавілі пасля вайны. Вялікую дапамогу пры аднаўленьні аказалі совецкія воіны, ад чым з удзячнасцю ўспамінаюць веймарцы.

Дагэтуль захаваўся ў Веймары вялікі стары парк з домікам, дзе Гётэ жыў у маладыя гады. Ён напісаў тут многа твораў, займаўся з поспехам і малываннем. Гётэ вельмі любіў гэты прытулак і, малючы свой домік у парку, заўсёды маляваў над ім радуго.

Гётэ і Шылер пахаваны ў Веймары. Яны ляжаць побач у вялікай капліцы. Перад веймарскім тэатрам ім пастаўлен помнік. Вялікія пэты стаяць поруч на т'эатральнай вуліцы. Ёсць у Веймары і помнік Шэкспіру і помнік Пушкіну. Гётэ, як вядома, пазнаёміўся з творчасцю геніяльнага рускага паэта, паслаў Александру Сергеевічу ў падарунак сваё залатое пяро.

Дом-музей Фрыдрыха Шылера і дом-музей Франца Ліста таксама захоўваюцца з вялікай любоўю. Запомніўся рабочы стол Франца Ліста, на якім ляжыць кавалак уральскага малахіта — памяць аб пэзд-кампанізатары ў Расію.

Экскурсавод пазнаёміў нас з праваздаўнай капліцай, дзе пахавана веймарская герцагіня Марыя Паўлаўна—дачка рускага імператара Паўла.

Як толькі мы зайшлі ў капліцу, да нас адразу звярнуўся невысокі стары чалавек з акадэмічнай бародой:

— Рускія?

— Так, рускія,—адказалі мы.

— Ну, дзякуй богу,—удзякнуў стары і прадставіўся нам. Гэта быў мясцовы праваздаўны свяшчэннік родам з Заходняй Украіны, якога вайна занесла сюды. Такія нечаканыя сустрэчы ў часе падарожжа яраждзіць. У Берліне мы сустрэлі аднаго лядзіна, які пакінуў Рыгу ў маладосці, быў цыркавым акрабатам, аб'ездзіў увесь свет, а пад старасць асеў у Германіі і цяпер працуе праекляўчыкам. У Штральзундзе нас пазнаёмілі з артысткай, бацька якой немца, а маці германка. Артыстка нарадзілася ў Германіі, але добра гаворыць па-руску.

Далей наш шлях—у Бухенвальд. Веймарскі экскурсавод, ужо немаладым немца з пасівельнымі скронямі, сказаў пры развітанні:

— Восі вы былі ў Веймары, горадзе, дзе Германія праславіла сябе на ўвесь свет вялікімі здымкамі культуры, а зараз убачыце Бухенвальд—лагер смерці—гэтую ганебную пляму нядаўняга мінулага Германіі.

Выдатны майстар жывапісу

(Да 150-годдзя з дня нараджэння А. Іванова)

Творчая спадчына Александра Андрэевіча Іванова — гонар і слава айчыннага класічнага жывапісу.

Інчы ў раннюю пару сваёй творчасці Іванову здаўляў сучаснікаў самабытным талентам жывапісца і рысавальчыка, выключнай сур'язнасцю ў поглядах на жыццё і на яго адлюстраванне ў мастацтве. Такім яго ведалі выхаванцы Акадэміі і члены Таварыства заахвочвання мастацтва. Атрымаўшы залаты медаль і замежную камандзіроўку, Іванову едзе ў Італію, дзе з вялікай настойлівасцю выдзюе творчасць майстроў Ренэсанса і ў першую чаргу—Рафаэля, жывапісам якога захаляецца да апошніх год свайго жыцця, бачыць у ім багатую тэхніку формы, выключную чалавечнасць і гуманінасць.

Свае ідэалы і дэтуцены малады Іванов імкнецца адлюстравць у сюжэтах, запазычаных з антычнай міфалогіі. Яго хваліць дружба Апалона з аркадскімі пастухамі Кіпарысам і Піцінгам. Ён піша адну з першых сваіх самастойных карцін «Апалон, Піцінг і Кіпарыс», кіруючыся духам і канонамі класічнага жывапісу. Строга прытрымліваецца мастак гэтым традыцыям і ў наступнай сваёй карціне—«З'яўленне Уаскроса Хрыста перад Марыяй Магдалінай» (1836 г.). Карціна мела вялікі поспех у Пецярбургу і свецыла аб росквіце таленту мастака, яго свабодным і бездакорным валоданні срокамі адлюстравання глыбін чалавечай душы.

Вельмі даўно Іванову вышпываў сюжэт сваёй выдатнай кампазіцыі «З'яўленне Хрыста перад народам», на стварэнне якой пайшо каля дваццаці год нахвённай працы майстра. Гэтым творам мастак спадываўся адрэаціць школу класічнага мастацтва, вярнуць ёй былое становішча і значэнне. Іванову спрыяло спыніць занятак класічнай школы, на змену якой у канцы першай палавіны мінулага стагоддзя прыходзіла новае, рэалістычнае мастацтва. Карціна Іванова—велькі глыбока роздуму аб будучыні мастацтва. Яго велькі неапоўна жывапіс мастакоў XVIII і пачатку XIX стагоддзя, якія спрабавалі працягнуць традыцыі класіцызма, пераймаць яго вонкавыя халодныя формы.

Моцная вера Іванова ў поспех і вялікія злытары на карціну былі прычынай матэрыяльных нястач і цяжкасцей. Мастак з дня ў дзень збірае ўсё новы і новы каштоўны матэрыял, наведвае шматлікія мястэчкі Італіі. Захавалася каля трохсот

ацёдаў, напісаных ім для карціны. Амааль, усе яны маюць самастойную мастацкую каштоўнасць па пэўнай сіле і закончанасці мадэліроўкі формы.

Івановскія ацёды—беззастагані ўзор мастацкага ўспрымання і жывапіснага пераўтварэння прыроды. Выдамая «Галінка дрэва», не кажучы пра ацёды твараў нявольніцкай і чалавечых фігур, напісана са здзіўляючым майстэрствам малюнка і жывапіснага ўвасаблення формы. Усе гэтыя залатыя зерні ляглі ў аснову велькізнага палатна. У карціне мы бачым, як на беразе Ірдана іўдзейскі прарок паказ-

На здымку: дэталі карціны мастака А. Іванова «З'яўленне Хрыста перад народам».

вае народу на чалавека-збавіцеля, які набліжаецца. Людзі па-рознаму ўспрымаюць надзвычайнае з'явішча. Колькі розных характарыстык, тыпаў, наваротаў і становішчаў фігур! І ўсе яны надзелены сваім унутраным жыццём, напісаным з гранічнай выразнасцю і жывым падобствам, для кожнай з іх знойдзена месца ў шматфігуранай кампазіцыі.

Іванов упершыню ў рускім жывапісе зьяўляецца да адлюстравання народа, як галоўнага героя ў мастацтве. Народ аб-

джаецца ад векавага сну, ён чакае прыходу сваіх герояў і вялікіх падзей—такі асноўны ўнутраны змест карціны, вмяцённы ў традыцыйнай ралягічнай форме. Мастак яшчэ не ўзвысіўся да разумення народа, як дзеючай сілы. Але Іванову першы з рускіх мастакоў раскрыў ішоў вызвалення народа ад векавага прыгнёту.

Карціна не выклікала асабліва цікавасці з боку Акадэміі мастацтва. Халодна паставіліся да яе і некаторыя іншыя дзеячы культуры. Палатно разумелі, як спонсёр твор класічнай школы. Толькі намногія чылі ў Іванова геніяльнага майстра, які ўзвысіў рускі жывапіс да лепшых твараў няў мастацкага гена. Захаляючыся гэтым шэдэрам, І. Крамскоі спыраджаў, што карціна—вялікая па ідэі, цудоўная па выкананні і сапраўды гістарычная па духу. Прагрэсіўная частка рускай інтэлігенцы бачыла ў асобе Іванова вялікага гуманіста і мысліцеля, жывапісца, які пракадаваў новыя шляхі ў развіцці рускага выяўленчага мастацтва і дапамагае яго становіцца на рэалістычную аснову. В. Стасуў лічыў, што Іван Хрысціцель куды вышэй за Рафаэлаўскага апостала Паўла.

Высока цанілі талент Іванова тыя, каму быў дарагі лёс рускага мастацтва, хто глыбока разумее творчасць мастака, як крок наперад у культурным развіцці чалавечства. У сваім жывапісе Іванов раскрываў неабмежаваныя магчымасці ўспрымання прыроды, адлюстравання ўнутранага свету чалавека. Багацце жыцця ў творы Іванова—гэта перш за ўсё пэты асэнсаванае разуменне самых збожзых яго глыбін. Шматграннасць таленту творцы з выключнай сілай адлюстравалася ў выдатнай серыі акараў для сюжэта з бібліі і евангелія (1840—1850 гг.). На глыбінні задумі, закончанасці майстэрства і дасканаласці малюнка акараў жывапісу Іванова складае цэлы раздзел у выяўленчым мастацтве мінулага стагоддзя. Яго рысавальчыц, Іванов застаецца да гэтага часу найдасканалым майстрам. Тэхніка яго малюнкаў і акараў велькі зацікава Стасова. Талент Іванова высока цанілі Герцын, Гогаў, Чарнышэўскі, які падтрымлівалі блізкае знаёмства з ім.

Мастак марыў аб новай школе жывапісу. І школа гэтая ўзнікла ў другой палавіне XIX стагоддзя, нарадзіўшы Сурывава і Рапіна, Крамскога і Ванецова, Макоўскага і Серова, Паленява і Левітана.

Творчасць Іванова — багачейшая школа для сучасных мастакоў.

П. ГЕРАСИМОВИЧ.

На месцы першай рускай флатыліі

На высокім паўднёвым беразе Пляшчэвага возера, паблізу старажытнага горада Пераслаўля-Залескага, на задуме Лётра і рускія ўмельцы пачалі будаваць караблі. У 1692 годзе на воду было спущана да сённяшняга дня трыццаць і пяць караблёў. На возеры праводзіліся манёўры, прыкладныя бітвы.

Цяпер на месцы першай флатыліі знаходзіцца філіял музея Ваенна-Марскага Флоту СССР. У ім многа цікавых арыгіналаў аснапатаў. Добра захавалася судна петровскай флатыліі — ботік «Фартуна», а таксама якры, матчы, руды, гарматныя ядры, снасці, парунае абсталяванне.

У Пераслаўскім краязнаўчым музеі за-

хоўваецца таксама многа цікавых экспанатаў, звязаных з унікненнем і развіццём рускага флоту.

У музей штодзённа прыязджае многа экскурсантаў. За апошнія дні тут пачыналі экскурсію з Масквы, Мурманска, Загорска, Ірсаўля і іншых гарадоў.

(ТАСС).

Вартасці і недахопы аднаго музея

Раённым дом культуры Рэчыцы жыхары Рэчыцы жартам называюць «камбінатам культуры». Такая назва ў нейкай ступені блікая да ісціны. У гэтым вялікім будынку размяшчаюцца гарадскі Дом культуры з кінозалай, гарадская раённая і дзіцячая бібліятэкі, краязнаўчы музей.

Цяпер на месцы першай флатыліі знаходзіцца філіял музея Ваенна-Марскага Флоту СССР. У ім многа цікавых арыгіналаў аснапатаў. Добра захавалася судна петровскай флатыліі — ботік «Фартуна», а таксама якры, матчы, руды, гарматныя ядры, снасці, парунае абсталяванне.